

1.

In de bijbel kun je alles lezen. Van de meest prachtige volzinnen en diepe gedachten tot de afschuwelijkste moordpartijen. Over een god die liefheeft en bevrijdt, maar die ook ten strijde trekt en die opkomt voor zijn volk al moeten er duizenden worden afgeslacht. Een bloedboek noemt Dimitri Verhulst het in zijn vorig jaar verschenen werk. En ja, als je het er in wilt lezen dan kun je die conclusie trekken. Dan kan de religie-kritische lezer met betrekking tot de bijbel dezelfde conclusie trekken als de islamofob over de Koran: het is een afschuwelijk boek dat aanzet tot terrorisme en moord.

De bijbel is een moeilijk en soms ook problematisch boek, ontstaan in een voor ons vreemde cultuur en lang vervlogen tijd van minimaal 20 eeuwen, maar de meeste verhalen nog veel langer. En het is onmiskenbaar dat met dit gegeven in de voorafgaande eeuwen niet al te zorgvuldig is omgegaan. Wie roept dat dit boek het onversneden woord van God is, of van kافت tot kافت eeuwigdurende waarheid verkondigd, en niet meer of minder vertelt dan waar gebeurde verhalen, in de zin van historisch en chronologisch waar, die kan er op wachten dat het boek in onze tijd vernietigend benaderd wordt door haar critici. De bijbel is niet zelden gebruikt – of moeten we zeggen misbruikt – voor onderdrukking, kleinering, oorlog en macht. Kruistochten en apartheid vonden hun fundament in een bepaalde interpretatie van het bijbels verhaal. En ook de claim van de huidige Staat Israël – die niet gelijk staat aan het bijbelse volk Israël – hun claim op het land waar sinds 4000 jaar Palestijnen wonen en de daarmee gepaard gaande onderdrukking en schending van mensenrechten, is bijbels gefundeerd.

Voor je het weet wordt de bijbel een liefdeloos boek, een liefdeloosheid zoals we die tegen komen in *knielen op een bed violen*. Of een liefdeloosheid zoals die op een indringende wijze is verfilmd in *Loveless*, een prachtig afschuwelijke Russische film over een jongetje dat verdwijnt tijdens een van de vele ruzies van zijn ouders. In deze film stralen zelfs bomen en gebouwen enkel liefdeloosheid uit. Wie de bijbel op een bepaalde wijze interpreteert kan het boek zo in dit filmscenario schrijven.

'Maar dat is het Oude Testament, met Jezus kwam de liefde in het verhaal', dat is een vaak gehoorde uitspraak in de christelijke traditie, waarmee er een breuk wordt geforceerd tussen de tijd vóór en de tijd van en ná Jezus. En ook die interpretatie brengt liefdeloosheid met zich mee: er moest gebeden worden voor de bekering van de goddeloze Joden die de heiland aan het kruis hadden geslagen, tot aan de holocaust aan toe. Het spreken over de Joods-christelijke traditie is in ogen van joden dan ook vooral aan christelijk Europees spreken dat na 1945 pas in gebruik werd genomen. Nu is het inzet van rechts politieke en populistisch gedachtengoed om 'buitenlandse religies' te lijf te gaan. Om met Kermit de kikker – *ik bemoei me niet* (Facebook) – te zeggen: jaja, en Jezus komt zeker uit Brabant.

Maar als het dit allemaal dan niet is. Wat is het dan wel? Waar gaat dat moeilijke en ingewikkelde joodse boek dan over?

2.

De belangrijkste ervaring die de Bijbelse verhalen ons voorhouden is dat je in je leven altijd weer kunt opstaan, dat bevrijding mogelijk is: bevrijding uit onrecht, onvrijheid, geweld, uit leven dat geen leven is. Maar het gaat in die verhalen niet alleen over de grote vragen en thema's van deze wereld. Het gaat ook om het lijden en het zoeken naar wegen in persoonlijke levens. Hoe we eindeloos gevangen kunnen zitten in onze eigen teleurstellingen. Onze eigen pijn om wat niet was, om wat mislukte, om wat ons werd aangedaan heeft ons vaak zo in de greep dat we niet meer aan leven toekomen. Er zijn veel redenen om er niet uit weg te trekken. Je weet immers wat je hebt, niet wat je krijgt. Ondanks de onvrijheid en de pijn, ondanks dat je ziet dat je zo niet met elkaar kunt samenleven, is het vaak niet eenvoudig om op te staan.

De verhalen vertellen hoe mensen in al die situaties van gedeelde en persoonlijke woestijn en teleurstelling, God hebben ontmoet, hoe ze God hebben ervaren of op z'n minst een glimp hebben opgevangen van iets of iemand, een Stem, een Woord, een Vuur dat hen opriep om in de beweging van bevrijding mee te gaan: sta op en trek weg uit je eigen Egypte, verlaat de woestijn en trek naar vruchtbaar land. Stop met je mislukkingen en teleurstellingen te botvieren op anderen, verstoot de weduwen en wezen niet, ontvang de vreemdeling gastvrij, wees een rechtvaardig mens. Sta op en kies het leven.

Die Stem, dat Woord, dat Vuur, houdt mensen generatie na generatie tot op vandaag een visioen voor ogen, dat het de moeite waard maakt om los te laten wat onvrij maakt en weg te trekken, naar een beloofd land, waar vrede en brood, een thuis zal zijn voor allen.

3

In de Tora, wordt als het ware de hele Schrift samenvattend neergezet: over oorsprong, over mensen levend in liefde en in geweld, over de moeizaamheid van het samenleven en de zoektocht naar vruchtbaar land. Trek weg uit onvrijheid en God gaat met je mee, onderhoud de geboden en je zult leven, heb je naaste lief als jezelf, wees solidair, en dat God geen God van offers, geen gouden kalf of dure steen is, maar een God van erbarmen, bevrijding, trouw. Zo vat de Tora samen wat in zo'n zeventig Bijbelboeken te lezen is. In het boek Deuteronomium wordt de conclusie getrokken: het is te doen!

De Tora is geen dode letter, geen eens of ooit opgeschreven gedachte die voor kennisgeving aangenomen kan worden. Het is een levend woord, dat wil wonen in je hart en in je botten. Het is niet iets dat buiten jezelf staat, als een onbereikbaar ideaal, maar jij bent het zelf, jij bent dat levende woord dat geleefd wil worden en uitgedragen. Jij bent de mens in wie God wil wonen en in wie God alle gerechtigheid, alle liefde en alle barmhartigheid wil volbrengen. Het Bijbelse verhaal is een geleefd verhaal en wil ons uitnodigen om het te leven. En natuurlijk gaat dat met vallen en opstaan. Maar we mogen weten dat niemand valt tenzij in Gods hand en niemand de diepte in gaat zonder omhoog te worden geheven. *Dat woord is niet ver weg, is niet in de hoogte of in de diepte, het is dichtbij in je lijf en je hart, dus je kunt het volbrengen. (Dt. 30)*

4.

Het volk Israël is aangekomen bij het beloofde land. Het staat op de grens van dood en leven. Nu is voor hen het moment om te kiezen. Willen ze dat land van leven en toekomst binnengaan of blijven ze achterom, de dood van slavenarbeid, onvrijheid in de ogen kijken? Het hele boek Deuteronomium gaat over deze vraag. Er staat niet veel nieuws in te lezen. Alles wat geschreven staat is al geschreven in de eerste vier boeken van de Tora. In dit vijfde boek wordt alles nog een keer op een rijtje gezet. De leraar, Mozes, vertelt zijn leerlingen – het volk Israël - nog een keer hoe het allemaal zit. Is het volk bereid om het gehoorde woord – heb lief, doe recht, zorg voor de vreemdeling, de wees en de arme, dat woord - te verwerkelijken door het te volbrengen, in het land van belofte? Op dat punt, bij die vraag, zijn we aanbeland in hoofdstuk dertig, waaruit we een deel hoorden.

Is dat niet eenzelfde situatie als in de tijd waarin de evangeliën werden geschreven? Toen er vier verhalen rond de vermoorde Jezus Messias werden geschreven? Jeruzalem, stad en heiligdom, in puin, niets meer over dan doodse stilte en stomgeslagen hoop. In die desolate toestand roepen de evangelisten, ieder op eigen wijze, op om verder te kijken, op te staan uit de doodsheid van het Romeinse regime en een nieuw land binnen te treden.

De redacteur van Deuteronomium laat Mozes vragen: 'Hemel en aarde roep ik tot getuigen en ik stel je voor ogen het leven en de dood.' Wat kies je? Dat kan alleen maar wanneer beiden reeds aanwezig, aantoonbaar zijn. Kijk om je heen en zie moord en doodslag en mensen die onder de voet worden gelopen. Kinderen die verdrinken, dood in een auto gevonden worden en jong volwassenen die vermoord worden. Kijk over de muren van het bestaande heen en zie toekomst, uitzicht op leven, een land waar mensen doen wat ze belijden en in praktijk brengen wat hen voorgehouden is: god liefhebben door gerechtigheid te doen, immers god liefhebben is het woord gestand doen, en dat woord is: bevrijding.

Jezus van Nazareth kwam niet als vervanger van alles wat in eerdere boeken en verhalen werd opgeschreven. Hij was en bleef een jood. Voor velen werd hij beeld en vlees van die stem en van ons verlangen naar een andere wereld dan deze. God werd zijn richtsnoer, leven, boezemvriend. Hij wilde dat iedereen zó naar die stem luisterde dat deze wereld omgevormd zou worden tot een plaats waar alles voor allen zou zijn. Hij was licht voor blinden en toevlucht voor de vreemdeling en riep op om hem te volgen op de weg van recht en vrede: Doe als ik en wordt zelf gebroken brood en wijn gedeeld, vlees en beeld van Ik Zal Er Zijn.

Dat woord, die gedachte tot ijkpunt van je leven maken en met vallen en opstaan waarmaken dat is wat we pogen te doen.

Dat wij zo mogen worden.